

Tot voor kort gaf bioloog Sjoerd Dirksen (Utrecht, 1959) leiding aan Bureau Waardenburg in Culemborg. De scheiding tussen werk en privé was al die tijd dun. "Mijn langlopende onderzoek aan de Krooneenden van Vinkeveen is in de eerste plaats een goed excuus om ook in mijn vrije tijd voldoende buiten te komen."

“Natuurlijk helpt het dat deze eenden zo mooi zijn”

Timing is alles in het veldonderzoek aan Krooneenden. Als Sjoerd Dirksen op een avond in de tweede helft van augustus belt - "We gaan het morgen proberen!" - heeft Nederland er al enkele weken van bar slecht weer op zitten. "Maar als we dit jaar nog eenden willen ringen moet het nu. Straks is de rui over. Dan kunnen de eenden weer vliegen en dan vang je ze niet meer", zegt Dirksen met een schuin oog op de weersverwachting en de buienradar. "Het lijkt morgenochtend wel even droog te worden."

We spreken af bij het huis van de man die al heel lang meedraait in het privé-onderzoek van Dirksen en een vast groepje krooneendenliefhebbers. "Ik heb Piet Heemskerk leren kennen toen ik op zoek was naar een plek bij de Vinkeveense plassen om mijn bootje te stallen. Ik hoorde dat hier een man moest wonen die bijzonder geïnteresseerd was in vogels. Sindsdien is Piet één van de vaste vrijwilligers in ons veldwerk." Als ook Bernard Roelen, Mark Collier en Ralph Smits zich bij de groep hebben gevoegd hijsen we ons allemaal in surfpakken en vertrekken in twee motorbootjes de plas op.

De eerste vlucht

De eerste groep ruiende eenden die we vinden zit verscholen onder de takken aan de rand van een van de legakkertjes op de veenplas. De mannetjes zijn hun schitterende rode kop allang kwijt. Alleen de knalrode snavel herinnert nog aan de kleuren van de zomer. In een grote opening tussen twee eilandjes zetten de onderzoekers een net, half onder en half boven water. De onderlijn wordt verzwaard met wat baksteentjes, zodat de doorgang optimaal wordt versperd.

En dan begint het kat-en-muis-spel. Twee man laten zich aan het eind van het eiland in het koude water zakken en zwemmen richting de eenden. Eén ander vaart daar in een bootje met een ruime boog omheen, terwijl de laatste twee zich in de buurt van het net verstoppen voor het juiste schrik-effect op het allerlaatste moment, wanneer de eenden vlak voor het net moeten zitten. Maar zo ver komt het niet. De eenden ruiken al snel onraad met

die vreemde zwemmers in het water en het zenuwachtig heen en weer varende bootje. Ze verlaten de dekking onder de takken, het open water op en tot overmaat van ramp vliegt een groot deel van de groep doodleuk weg.

"We waren dus toch te laat", constateert Dirksen droogjes. "Dikke kans dat dit voor die vogels weer de eerste vlucht was sinds de ruiperiode. Maar die gaan we dit jaar in ieder geval niet meer vangen." Twee licht verkleumde zwemmers komen weer uit het water en de netten verdwijnen onverrichter zaken weer in het bootje. "Verderop hebben we nog een tweede optie", zegt Dirksen optimistisch.

Kranswieren

Het onderzoek van Dirksen en collega's aan de Krooneenden van Vinkeveen loopt al sinds halverwege de jaren negentig, vertelt hij. "Ik kwam in Utrecht wonen en zocht gewoon een leuk project voor mijn vrije tijd. Veel mooier moet je het eigenlijk niet maken. Maar daarbij hielp het natuurlijk wel dat Vinkeveen op dat moment een van de allerlaatste bolwerkjes was van de Krooneenden in ons land. En natuurlijk hielp het ook dat het om een ontzettend mooie eendensort gaat."

Eén van de eerste vragen die Dirksen wilde beantwoorden was waarom juist Vinkeveen het laatste bolwerk was voor deze vogels. "Dat werd vrij snel duidelijk. Anders dan bijvoorbeeld de Loosdrechtse Plassen hebben de veenplassen van Vinkeveen een heel diep gedeelte. Daar is ooit zand gewonnen voor de aanleg van Amsterdam Zuid-Oost. Daardoor heb je hier ook een zogenoemde spronglaag, met een diep, koud gedeelte waar heel veel voedingsstoffen onder verdwijnen om niet meer naar het oppervlak te komen. Dat maakt deze plassen uitzonderlijk helder. Er groeiden hier dus nog kranswieren en andere waterplanten in een tijd dat andere wateren vervuild en troebel waren. Die kranswieren waren de sleutel tot het succes van de Krooneenden. Dit zijn namelijk strikt vegetarische duikeenden."

Brongebied

Een andere vraag betrof de verspreiding van de eenden. "Sinds het eind van de jaren negentig is het met de waterkwaliteit de goede kant op gegaan en daar profiteren ook deze eenden van. De aantallen zijn sindsdien enorm toegenomen. Ik heb sterk de indruk dat de Vinkeveense Plassen daarbij een van de brongebieden zijn geweest, al kunnen we dat met de 130 vogels die we tot nu toe hebben geringd nog niet echt hard maken. Wat we al wel uit het ringonderzoek hebben gehaald is een leuke bijstelling van de leeftijd. Er werd altijd verondersteld dat deze eenden maar een jaar of 10-12 zouden worden, maar we hebben er al een aantal die ouder zijn. Dit voorjaar zag ik op een steigertje zelfs een man zitten met een ring die ik zelf 16 jaar terug heb omgedaan! We moeten dus nog even door."

DE KLEI

Net als in de rest van Nederland gingen de aantallen Krooneenden in Vinkeveen lange tijd omhoog. In de laatste jaren is echter een gestage daling zichtbaar en ook is het broedsucces niet echt om over naar huis te schrijven. Predatie speelt daar zeker een rol in, denkt Dirksen. “We hoorden van een booteigenaar dat hij een vrouwtje Krooneend had gezien die onder water een Snoek wegjoeg bij de drie pullen die ze op dat moment nog had uit een toom van acht.”

Behalve snoeken, en ook predatie door meeuwen, ontdekte Dirksen dat ook de vele steile beschoeiingen om de legakkertjes een probleem vormen voor eenden met jongen. “Ik denk dat het broedsucces hier mede laag is omdat de jongen ’s nachts niet de kant op kunnen, met alle gevolgen voor predatie en afkoeling van dien. We zijn dan ook in gesprek gegaan met het recreatieschap om te zorgen dat er op voldoende plekken flauwe oevers komen waar de pullen op kunnen kruipen.”

Onmisbaar veldwerk

Wanneer de beide zwemmers weer een beetje op temperatuur zijn gekomen vertrekt het hele gezelschap naar een ander eiland op de plas, waar Dirksen eerder die week een vrouwtje met twee jongen van een week of vijf heeft gezien. “Die kunnen zéker nog niet vliegen, dus dat zou moeten lukken”, denkt hij. Wanneer er langs de oever een soort fuik van twee mistnetten is opgesteld laten de eenden zich redelijk eenvoudig, nota bene met brood de goede kant op lokken. De twee jongen zwemmen in de val die snel wordt afgesloten door een zwemmer en door één van de motorbootjes. Voor het juiste schrik-effect springt Dirksen in het water achter de eenden. Die lijken even in paniek het net in te zwemmen, maar vinden dan toch een uitweg: er onderdoor... “Jammer dan”, stelt Dirksen nuchter vast. “Kun je nagaan, die jongen zijn nu blijkbaar al sterk genoeg om zich uit het net te

Wetenschapjournalist Rob Buiter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek ‘In de Klei’ doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. De foto’s zijn ook van Rob Buiter.

worstelen en er daarna behoorlijk diep onderdoor te duiken.” Als zich dikke zwarte wolken boven ons samenpakken besluit Dirksen dat het genoeg is voor vandaag. Wat heet: voor dit seizoen. “Ik ben bang dat ik, behalve één jong dat ik in een jachthaventje heb gevangen en geringd, dit jaar verder geen geringde vogels aan het onderzoek kan toevoegen. Maar we zijn toch lekker bezig geweest”, lacht hij.

Als we even later weer warm en droog aan de steiger staan laat Dirksen merken dat dit dagje op het water voor hem uiteindelijk toch veel meer is dan wat hedonistisch hobbyen in het vogelonderzoek. “Veldwerk is natuurlijk wel waar het uiteindelijk om draait, zowel in dit vrijwilligerswerk, maar zeker ook in mijn professionele werk als bioloog. Want ook toegepaste ecologie is geen bureauwerk. Je moet willen weten hoe het buiten in elkaar zit in de ecologie. Voor de wetenschap, voor de bescherming. En dan is dit soort onderzoek, jaar op jaar op jaar, met je voeten in de klei en met je surfpak in de plas absoluut onmisbaar.”

